

ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів
курсу за вибором
«РОДИННІ ФІНАНСИ»
5 клас

За загальною редакцією доктора економічних наук, професора Смовженко Т.С.
Автори: Ткаченко Н.В. – завідувач кафедри фінансів Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), доктор економічних наук, професор
Довгань А.І. – доцент кафедри педагогіки і психології Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, кандидат географічних наук, доцент
Часнікова О.В. – доцент кафедри педагогічної майстерності Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, кандидат педагогічних наук
Рябова О.Б. – Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат педагогічних наук
Лапішко З.Я. – доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент та інші.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти МОН України лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-328

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Розвиток ринкової економіки передбачає активну участь громадян в різних сферах фінансового життя країни. В усіх соціально – економічних процесах, що відбуваються в нашій країні зростає роль сім'ї. Саме у родині закладаються основи буття людини, її моральні та світоглядні якості, формуються навички вмілого господарювання. Фінансова грамотність допомагає домогосподарствам ефективно планувати і використовувати особистий бюджет, приймати рішення у сфері фінансів, виходячи зі своїх інтересів; орієнтуватися в послугах і продуктах, що пропонуються фінансовими установами.

Разом з тим, кожна сучасна людина намагається забезпечити себе та свою родину від негативних наслідків економічних коливань, створюючи особисту систему фінансової безпеки. Це обумовлює необхідність формування в учнів основної школи знань та практичних навичок з питань фінансової грамотності, що є основою фінансової безпеки. Від рівня фінансових знань залежить економічний добробут кожного громадянина, родини і суспільства в цілому.

Досвід розвинених країн показує, що підвищення рівня фінансової грамотності населення необхідно починати з ознайомлення школярів із даними питаннями якомога раніше.

Програма навчального курсу «Родинні фінанси» пропонується для вивчення учнями 5 класу і розрахована на один рік вивчення за двома варіантами: А – 17 годин, Б – 35 годин.

Метою курсу є підвищення рівня фінансової грамотності учнів 5 класу шляхом ознайомлення з основами управління родинними та власними фінансами, формування навичок раціонального використання фінансових ресурсів родини.

Головними **завданнями** курсу є:

- ознайомити учнів з основними поняттями навчального курсу;
- сформулювати цілісне уявлення про роль родини у системі фінансово-економічних відносин;
- ознайомити учнів з основними правилами ведення родинних та особистих фінансів, правилами формування особистого бюджету;
- формувати вміння раціонального використання власних та родинних фінансів;
- навчати приймати раціональні фінансові рішення;
- формувати навички збільшення заощаджень, забезпечення фінансової безпеки родини.

Після вивчення курсу «Родинна економіка» учні:

- ознайомляться з теоретичними основами ведення родинних та особистих фінансів;
- знатимуть основи сімейного господарювання;
- умітимуть аналізувати бюджет родини і складати особистий фінансовий план;
- знатимуть як ефективно використовувати кошти, правильно розподіляти бюджет, створювати заощадження;
- розумітимуть роль родини як учасника фінансово-економічних відносин.

Структура курсу

Програма курсу будується за такими змістовими лініями:

Розділ I. ФІНАНСИ ЯК ЗАСІБ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ

Розділ II. БЮДЖЕТ РОДИНИ І ОСОБИСТИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН

Розділ III. СІМЕЙНЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розділ IV. РОДИНА – УЧАСНИК СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Навчальний курс має прикладний характер. Програма передбачає використання діяльнісного підходу при навчанні учнів. Практичні роботи, навчальні ігри, проекти є важливою складовою занять і дозволяють їм не лише краще запам'ятати вивчений матеріал, а й стати активними учасниками змодельованих навчальних ситуацій. Це дасть можливість сформуванню в школярів навички, необхідні для забезпечення власного економічного добробуту і добробуту своєї родини.

**Навчальна програма «РОДИННІ ФІНАНСИ»
17 (35) годин**

№ з/п	К-ть годин		Назва теми, зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	А	Б		
Розділ І. ФІНАНСИ ЯК ЗАСІБ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ РОДИНИ				
1.	1	2	Тема 1. Сім'я як суб'єкт домашнього господарювання. Домашні господарства та їх види. Відмінності понять «домашнього господарства» і «родини». Вартість домашньої праці. Розподіл обов'язків у родині.	Учень/учениця: <i>характеризує</i> поняття «домашнє господарство»; <i>називає</i> види домашніх господарств; <i>визначає</i> відмінності домашнього господарства і родини; <i>розуміє</i> необхідність розподілу домашніх обов'язків
2.	1	2	Тема 2. Потреби та їх види. Економічні потреби та інтереси родини. Потреби: визначення та види. Які бувають економічні потреби. Що впливає на виникнення потреб. «Хочу» і «можу». Економічні інтереси. Відповідність задоволення потреб можливостям родини.	Учень/учениця: <i>характеризує</i> поняття «потреби»; <i>розрізняє</i> першочергові та другорядні потреби; <i>визначає</i> можливості родини щодо задоволення різних видів потреб
3.	1	3	Тема 3. Товари та послуги, що задовольняють потреби. Товари та послуги особистого та загального користування. Задоволення від споживання товарів і послуг. Фінансові послуги.	Учень/учениця: <i>розуміє</i> обмеженість ресурсів родини для задоволення усіх потреб; <i>розрізняє</i> товари та послуги; <i>наводить</i> приклади фінансових послуг
4.	1	1	<i>Практична робота №1.</i> «Що потрібно для забезпечення добробуту родини?»	Учень/учениця: <i>аналізує</i> потреби різних родин ; <i>визначає</i> можливості їх задоволення на прикладах
Розділ ІІ. БЮДЖЕТ РОДИНИ ОСОБИСТИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН				
5.	1	2	Тема 4. Поняття про родинний бюджет. Фінансові ресурси родини. Доходи родини та їх види. Розподіл фінансових засобів. Бюджет: співвідношення доходів та витрат. Планування сімейного бюджету. Раціональне використання фінансових ресурсів родини.	Учень/учениця: <i>розпізнає</i> поняття «родинний бюджет», «фінансові ресурси», «доходи», «витатки»; <i>називає</i> види доходів родини; <i>обчислює та аналізує</i> родинний бюджет
6.	2	4	Тема 5. Власний бюджет. «Кишенькові гроші». Доходи та витрати дітей. Планування витрат школяра. Заощадження як спосіб нагромадження необхідної суми грошей. Досягнення особистих цілей. Як реалізувати	Учень/учениця: <i>знає</i> складові власного бюджету; <i>уміє визначати</i> фінансові цілі та складати особистий бюджет; <i>розуміє</i> сутність заощаджень

			особистий фінансовий план.	
7.	1	1	<i>Моделююча вправа.</i> «Плануємо видатки на родинне свято».	Учень/учениця: <i>уміє визначати</i> складові витрат на родинне свято; <i>складає</i> калькуляцію витрат

Розділ III. СІМЕЙНЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ

8.	1	2	Тема 6. Гроші в житті родини. Грошові операції домашніх господарств. Платіжні засоби і форми в сімейній економіці.	Учень/учениця: <i>характеризує</i> основні платіжні засоби і форми; <i>називає</i> основні функції грошей; <i>розрізняє</i> види грошей
9.	2	3	Тема 7. Запозичення та заощадження родини. Банк – фінансово-кредитна установа. Види кредитів, що використовуються родинами. Способи заощадження грошей родини.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про кредити та їх основні види; <i>називає</i> способи заощаджень; <i>розуміє</i> , як працюють банківські установи; <i>усвідомлює</i> роль заощаджень для добробуту родини
10.	1	3	Тема 8. Сімейне підприємництво. Види сімейної підприємницької діяльності. Особливості господарювання та отримання доходів сімей у міській та сільській місцевості.	Учень/учениця: <i>наводить</i> приклади підприємницької діяльності; <i>характеризує</i> основні види сімейної підприємницької діяльності; <i>розуміє</i> роль підприємницької діяльності для добробуту родини
11.	1	2	<i>Проект.</i> «Перспективні напрямки сімейного бізнесу».	Учень/учениця: <i>наводить</i> приклади сімейних підприємств; <i>обирає</i> можливі види підприємництва у своїй місцевості

Розділ IV. РОДИНА – УЧАСНИК СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

12.	1	3	Тема 9. Податки – обов’язкові платежі родинного бюджету. Роль податків у житті родини та громади. Загальнодержавні і місцеві податки. Податки, що сплачує родина.	Учень/учениця: <i>називає</i> різні види податків; <i>розуміє</i> роль податків у фінансовій системі країни, громади та власному житті
13.	1	2	Тема 10. Фінансова допомога родині від держави та недержавних організацій. Взаємодопомога людей. Пенсії, стипендії та інші форми державної допомоги. Допомога родині з боку благодійних та громадських організацій. Волонтерство.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про взаємодопомогу людей; <i>знає</i> , що таке пенсії, стипендії, допомога при народженні дитини; <i>порівнює</i> різні види фінансової допомоги;

				<i>розуміє</i> , що таке волонтерство та його значення для суспільства
14.	1	2	<i>Практична робота №2.</i> «Сплачуємо податки».	Учень/учениця: <i>усвідомлює</i> необхідність сплати податків кожним громадянином; <i>обчислює</i> ставку податку від певної суми грошей
	16	32	Резерв 1 (3) год.	

Рекомендовані джерела

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки [Текст] : навч. посіб. / О. В. Аксьонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Бодо Шефер. Пес на ім'я Мані або абетка грошей [Текст]. – Львів.: Видавництво Старого лева, 2015. – 231 с.
3. Варецька О.В. Початки економіки. 4 клас. Навчально-методичний посібник для вчителя Запоріжжя: Просвіта, 2006. – 136 с. Економіка [Текст] : зб. програм з економіки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 117 с.
4. Варецька О.В. Початок сучасної економіки. 1 частина: Методичний посібник для вчителя. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 100 с.
5. Варецька О.В. Початок сучасної економіки. 2 частина: Методичний посібник для вчителя. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 108 с.
6. Діденко Л. М. Вчимося рахувати гроші / Л. М. Діденко. – Київ: «Країна мрій», 2008. – 156 с.
7. Доля І.М. Волонтерство як форма участі молоді в громадському житті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
8. Ковальчук Г.О. Організація навчання з економіки [Текст] : навч. посіб. / Г.О. Ковальчук. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2002. – 305 с.
9. Концепція розвитку економічної освіти в Україні [Текст] // Освіта України. – 2004. – № 6. – С. 42–46.
10. Коцюрубенко Г. Формування заощаджень українськими домогосподарствами [Електронний ресурс] / Г. Коцюрубенко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/05/7.pdf>.
11. Логінова Т. В. Фінансова незалежність: перші кроки / Т. В. Логінова. // Економіка в школах України. – 2012. – №7. – С. 80.
12. Матеріали програми підвищення кваліфікації вчителів економіки : веб сторінка Офіційного сайту ВБФ «Українська рада з економічної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucee.com.ua/index/php?rname=matr&representtype=consecutive&hage=0>
13. Нетрадиційні уроки з економіки [Текст] : Навч.-метод. посіб. / Укл. О.В. Часнікова. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 128 с.
14. Основи споживчих знань [Текст] : Навч.-метод. посіб. для загальноосв. навч. закл.: 1 – 12 кл. / [Гільберг Т.Г., Довгань А.І., Капіруліна С.Л. та ін.] ; за заг. ред. Н.В. Бескової, А.С. Єрохіної, К.О. Максименко, О.В. Овчарук. – К. : Навч. книга, 2008. – 816 с.
15. Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.finrep.kiev.ua/structure/finedu/general_ua.php
16. Розробки уроків до курсу „Азбука споживача” [Текст] : Навч.-метод. посіб. / Смага О. В., Якубчук В.Б. [за заг. ред. О. В. Часнікової]. – Луганськ : Знання, СПБ Резников В.С. – 140 с.
17. Розумні гроші. Фінансові історії родини Іваненків: Ощадливість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3127061&cat_id=3127060
18. Складаємо сімейний бюджет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3127061&cat_id=3127060
19. Собирая воедино: как создать хороший урок экономики. Economics America Национальный совет по экономическому образованию (США) / [Сара Пейдж Мак Коркл, Бонни Т. Мезарош, Джон С. Мортон и др.]. – 61 с.

20. Фінансова грамотність та захист прав споживачів у Польщі. Проект розвитку фінансового сектору FINREP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_poland_sep2012_ua.pdf.
21. Шяшолко С. Економіка для п'ятаків [Електронний ресурс] / Світлана Іванівна Шяшолко – Режим доступу до ресурсу: <https://sites.google.com/site/ekonomikadlapatakiv/>.